

מבעל דף היומי בעיון

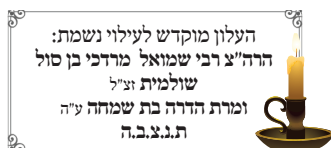
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו חפץ | כולל שיעור שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות והתנועות | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

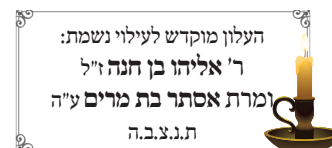
יום א' ג' אב - שבת ט' אב תשפ"ב

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית זצ"ל
ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

מסכת כתובות כ"ה-ל"א

שבוע פרשת דברים

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

דף כ"ה ע"א

וכי מסקינן מתרומה ליוחסין בתרומה דאורייתא בתרומה דרבנן לא מסקינן.

ולהלכה פסק הרמב"ם [פרק כ' מהלכות איסורי ביאה ה"א] כל כהנים בזמן הזה בחזקה הם כהנים ואין אוכלין אלא בקדשי הגבול, והוא שתהיה תרומה של דבריהם, אבל תרומה של תורה וחלה של תורה אין אוכל אותה אלא כהן מיוחד:

[ה"ד], מי שהעידו עליו שני עדים שראוהו שהיה אוכל בתרומה של תורה הרי זה מיוחד ואין מעלין ליוחסין לא מנשיאת כפים ולא מקריאה בתורה ראשון ולא מחילוק תרומה בבית הגרנות ולא על פי עד אחד:

וכדאשכחינהו רב הונא בריה דרב יהושע לרבנן דאמר רב הונא בריה דרב יהושע אשכחתינהו לרבנן בבי רב דיתבי וקאמרי אפילו למאן דאמר תרומה בזמן הזה דרבנן חלה דאורייתא שהרי ז' שכיבשו ז' שחילקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו בתרומה ואמינא להו אנא אדרבה אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דאורייתא חלה דרבנן דתניא בבואכם אל הארץ אי בבואכם יכול משנכנסו לה שנים ושלשה מרגלים ת"ל בבואכם בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מקצתכם וכי אסקינהו עזרא לאו כולהו סלוק.

נמצינו למדים דיש בזה מחלוקת, אם תרומה בזמן הזה דרבנן או דאורייתא, ובזה עצמו נחלקו רב הונא בריה דרב יהושע ורבנן, דלחד מ"ד לכולי עלמא חלה דאורייתא, ולחד מ"ד לכולי עלמא חלה דרבנן.

ולהלכה נחלקו בזה הראשונים, דהרמב"ם [פ"א מהלכות תרומות ה"א] כתב, התרומות והמעשרות אינן נוהגין מן התורה אלא בארץ ישראל בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, ונביאים התקינו שיהיו נוהגות אפילו בארץ שנער מפני שהיא סמוכה

לא"י ורוב ישראל הולכין ושבין שם, והחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב מפני שהם סביבות לא"י. ולענין חלה פסק [בפרק כ' מהלכות איסורי ביאה ה"ג], חלה בזמן הזה ואפילו בארץ ישראל אינה של תורה שנאמר בבואכם אל הארץ ביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם, וכשעלו בימי עזרא לא עלו כולם וכן תרומה בזמן הזה של דברי סופרים ולפיכך אוכלים אותה הכהנים שבזמנינו שהן בחזקה.

ובטור [יורה דעה סימן של"א] הביא שתי דעות, וז"ל, וכתב הרמב"ם שאינו אלא מדרבנן שאפילו בימי עזרא לא היה דאורייתא כיון שלא עלו כולם ולא היו כל יושביה עליה. ונראה לי דלא שייך האי טעמא אלא גבי חלה דכתיב בה בבואכם, ודרשינן מינה בביאת כולכם, אבל לענין תרומות ומעשרות לא בעינן שיהא כל יושביה עליה. ומכל מקום איכא מ"ד דהאידנא אינו אלא דרבנן, שבטלה קדושת הארץ משגלו ממנה. אבל ר"י פירש שהם דאורייתא, דקדושה שניה שקדשו בימי עזרא לא בטלה, הילכך הזורע בא"י חייב להפריש תרומות ומעשרות לפי סדר שנות השמיטה וכו'.

ובשו"ע [יורה דעה סימן של"א ס"ב] כתב, בזמן הזה, אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל, ואפילו בימי עזרא אין חיוב תרומות ומעשרות מן התורה, אלא מדבריהם. מפני שנאמר: כי תבואו משמע ביאת כולכם ולא ביאת מקצתן, כמו שהיתה בימי עזרא: הגה - ויש חולקין, וסבירא להו דחייבין עכשיו בארץ ישראל בתרומות ומעשרות מדאורייתא, אך לא נהגו כן [טור בשם ר"י]:

ולענין חלה פסק בסימן שכ"ב [ס"ב], אין חייבים בחלה מן התורה אלא בארץ ישראל בלבד, שנאמר: והיה באכלכם מלחם הארץ, ובזמן שכל ישראל שם שנאמר בבואכם ביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם. לפיכך חלה בזמן הזה אפילו בימי עזרא בארץ ישראל, אינה אלא מדבריהם:

כולל ומכון ראש פינה:

דף כ"ה ע"ב – כ"ו ע"א

דתניא הרי שבא ואמר בני זה וכהן הוא נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה דברי רבי אמר לו ר' חייא אם אתה מאמינו להאכילו בתרומה תאמינו להשיאו אשה ואם אי אתה מאמינו להשיאו אשה לא תאמינו לאכול בתרומה אמר ליה אני מאמינו להאכילו בתרומה שבידו להאכילו בתרומה ואינו מאמינו להשיאו אשה שאין בידו להשיאו אשה.

[כ"ו ע"א] כי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל מעשה באדם אחד שהיה מסיח לפי תומו ואמר זכורני כשאני תינוק ומורכב על כתיפו של אבא והוציאוני מבית הספר והפשיטוני את כותנתי והטבילוני לאכול בתרומה לערב ורבי חייא מסיים בה וחבירי בדילין ממני והיו קורין אותי יוחנן אוכל חלות והעלהו רבי לכהונה על פיו.

ובשו"ע [אבן העזר סימן ג' ס"א וס"ב] פסק, מי שבא בזמן הזה ואמר: כהן אני, אינו נאמן. ואין מעלין אותו לכהונה על פי עצמו, ולא יקרא בתורה ראשון ולא ישא את כפיו: הגה - וי"א דנאמן לקרות בתורה ראשון ולישא את כפיו בזמן הזה, שאין לנו תרומה דאורייתא שנחוש שמא יעלו אותו לתרומה [ב"י בשם הרמ"ך]. וכן נוהגין האידנא בכל מקום שאין נוהגין בתרומה בזמן הזה וליכא למיחש למידי. ולא יאכל בקדשי הגבול עד שיהיה לו עד אחד. אבל אוסר עצמו בגרושה וזונה וחללה ואינו מטמא למתים, ואם נשא או נטמא לוקה, והנבעלת (לו) אם היא פסולי כהונה) ספק חללה. ואם היה מסיח לפי תומו, נאמן. כיצד, מעשה באחד שהיה מסיח לפי תומו ואמר: זכור אני כשהייתי תינוק והייתי מורכב על כתפו של אבא, הוציאני מבית הספר, הפשיטוני את כותנתי והטבילוני לאכול תרומה לערב וחבירי בדלים ממני והיו קורין אותי: יוחנן אוכל חלות, והעלה רבינו הקדוש לכהונה ע"פ עצמו:

[ס"ב] היה עד אחד מעיד עליו, נאמן להאכילו בתרומה בזמן הזה ולקרות בתורה ראשון ולישא את כפיו, ואפילו אביו נאמן עליו. ואפילו משטרות מעלין לכהונה בזמן הזה. כיצד, הרי שהיה כתוב בשטר: פלוני כהן לזה מפלוני מנה, ועדים חתומים עליו, הרי זה בחזקת כהן ככהני זמן זה. וכן מעלים מנשיאות כפים ומקריאת בתורה ראשון להיות כהן ככהני זמן זה. (וי"א דאם חתם עצמו: אני פלוני כהן עד, מהני בזמן הזה) [הר"ן פרק ב' דכתובות]:

ובענין מעשה זה דיוחנן אוכל חלות, דנו האחרונים האם באמת צריך שיאמר הוציאוני מבית הספר, דהרי צריך לומר כן כדי להוציא מהחשש שמא עבד כהן הוא שגם הוא אוכל בתרומה, ומכיון שאסור ללמד לעבד תורה כאן אין חשש זה, אבל הטור השמיט בדבריו הוציאוני מבית הספר, משמע שאינו צריך לומר, וביאר הח"מ [ס"ק ד'] את דעת הטור דלא חיישינן לעבד, דבמקומותינו לא מצויים עבדים, ועוד דכל המשפחות בחזקת כשרות.

והט"ז [ס"ק א'] חידש, דאם אומר שאביו הטבילו לתרומה אין צריך לומר שהוציאו מבית הספר, דמה שצריך שיאמר שאביו הטבילו הוא לפי שמדרבנן צריך כוונה לטבילה לתרומה, וקטן אינו בר כונה, וכוונת אביו מועילה לו, אבל אין כונתו מועילה לעבדו, ממילא מובן שהוא ישראל קטן ואינו עבד.

עדות הבאה מכח חזקה כחזקה כי ההוא דאתא לקמיה דרבי אמי אמר ליה מוחזקני בזה שהוא כהן אמר ליה מה ראית אמר ליה שקרא ראשון בבית הכנסת בחזקת שהוא כהן או בחזקת שהוא גדול שקרא אחריו לוי והעלהו רבי אמי לכהונה על פיו. ההוא דאתא לקמיה דרבי יהושע בן לוי אמר ליה מוחזקני בזה שהוא לוי אמר ליה מה ראית אמר ליה שקרא שני בבית הכנסת בחזקת שהוא לוי או בחזקת שהוא גדול שקרא לפניו כהן והעלהו רבי יהושע בן לוי ללויה על פיו.

מכל זה חזינן שמעלים לכהונה מכח קריאת התורה, ולכן כתב הר"ן [י' ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה גרסינן תו], מכאן נראה שמי שבא ואמר אני כהן או לוי אין נותנין לו רשות לקרות בתורה כדינו, שהרי מעלין מקריאת התורה לתרומה. וכן כתב הרמב"ם בפ"כ מהלכות איסורי ביאה [ה"ג] וז"ל, מי שבא בזמן הזה ואמר כהן אני אינו נאמן ואין מעלין אותו לכהונה על פי עצמו ולא יקרא בתורה ראשון ולא ישא את כפיו ולא יאכל בקדשי הגבול עד שיהיה לו עד אחד, וכן פסק בשו"ע שהבאנו בסמוך. וכתב הר"ן שהרב ר' משה כהן ז"ל [הרמ"ך] כתב על הרמב"ם, תימה דמנהגנו להאמינו לקרות בתורה ראשון, וכן הדין נותן דלא איכפת לן אם יקרא ראשון, מאי אמרת שמא יעלו אותו מקריאת התורה לתרומה כולי האי לא חיישינן לתרומה דרבנן. ע"כ. וכתב על זה הר"ן ליישב המנהג, דאפשר שמנהגנו הוא עכשיו לפי שאין תרומה מצויה עכשיו בינינו, אך כתב למסקנא דאעפ"כ דברי הרמב"ם ז"ל עיקר:

והרמ"א שהבאנו לעיל בסמוך היקל כדעת הרמ"ך הנ"ל, ומכל מקום כתבו האחרונים [החלקת מחוקק ס"ק א'] דאף להרמ"ך אין מקילין רק לקרוא בתורה ראשון, ולא לישא את כפיו, דדוקא בקריאת התורה שאינה אלא משום דרכי שלום הקילו, אבל לענין לשאת את כפיו שיש בזה איסור עשה דכה תברכו אתם ולא זרים, כמבואר לעיל [כ"ד ע"ב רש"י ד"ה דאיסור עשה], בזה לא הקילו. אמנם מבואר לעיל שהרמ"א היקל בשניהם, והטעם כתב הבית שמואל [ס"ק ב'] שכל דבר שאין לאדם הנאה ממנו אינו חשוד לעבור עליו.

והרמ"א הנ"ל סיים שם, וכן נוהגין האידנא בכל מקום שאין נוהגין בתרומה בזמן הזה וליכא למיחש למידי. ומדבריו למדנו שבמקום שנוהגים בתרומה בזמן הזה, כגון ארץ הקודש, אף שנתבאר לעיל דלדעת השו"ע אינו אלא מדרבנן, מכל מקום אינו נאמן בזמן הזה, שלא יבואו להעלותו לתרומה [ח"מ וב"ש ס"ק ב']. והבאר היטב [ס"ק א'] הביא דעת הבית הלל שאף בארץ ישראל נאמן בזמן הזה.

ורבן שמעון בן גמליאל סבר אנן אחתינן ליה ואנן מסקינן ליה ולזילותא דבי דינא לא חיישינן.

וכתב רש"י [ד"ה ואנן], ואי קשיא תרי ותרי נינהו, אוקי תרי לבהדי תרי ואוקמינן אחזקיה קמיינתא דאסקיניה על פי עד הראשון שהוא נאמן, דהא אכתי אין עוררין דקול לאו עוררין הוא. וכן הקשה הר"ן [י"א ע"א מדפי הרי"ף], והביא את תירוץ רש"י, וכתב דמדכתב רש"י דאוקמיה אחזקיה קמיינתא דאסקיניה ע"פ עד הראשון שהיה נאמן, ולא כתב דמעמידים אותו על חזקת אבותיו, חזינן שהוא סבר דחזקת אבהתיה לא מהניא ליה, וכבר כתב רש"י כן בקידושין [ס"ו ע"א] לגבי ינאי המלך, שאין חזקת אמו של ינאי מועילה לו כיון שלא עליה אנו דנים אלא על ינאי, וכן הוא כאן.

והביא הר"ן שהקשה עליו הרמב"ן ז"ל דכיון דחזקה זו מכח עדות היא באה, לא עדיפא היא מהעדות עצמה, והרי כשבאין שנים ופוסלים אין כאן חזקה כלל, וכתב הר"ן דאפשר לומר שרש"י ז"ל סובר דחזקת אביו מהניא ליה לאיצטרופי גבי סהדי.

והרמב"ם כתב [פ"כ מהלכות איסורי ביאה ה"טז], מי שהוחזק אביו כהן ויצא עליו קול שהוא בן גרושה או חלוצה חוששין לו ומורדין אותו. בא עד אחד אחר כך והעיד שהוא כשר מעלין אותו לכהונה על פיו. באו שנים עדים אחר כך והעידו שהוא חלל מורדין אותו מן הכהונה. בא עד אחד והעיד שהוא כשר מעלין אותו לכהונה, שזה האחרון מצטרף לעד ראשון והרי שנים מעידין שהוא כשר ושנים מעידים שהוא פסול, ידחו אלו ואלו וידחה הקול, שהשנים כמאה, וישאר כהן בחזקת אביו. הא קמן דלרמב"ם מעמידים אותו בחזקת אביו.

וכתב הר"ן דבפרק ארבעה אחין [יבמות ל"א ע"א] שקלינן וטרינן בתרי ותרי אי הוי ספיקא דאורייתא או ספיקא דרבנן, והנפקא מינה, דאי הוי ספיקא דאורייתא, כלומר דמדאורייתא לא אמרינן בתרי ותרי אוקי מילתא אחזקה, אם כן צריכים לומר דכאן בתרומה דרבנן עסקינן, אבל אם תרי ותרי הוי ספיקא דרבנן, כלומר דמדאורייתא אפילו בתרי ותרי אמרינן אוקי מילתא אחזקה, אלא דרבנן הם שהחמירו שלא להעמיד על חזקה, אפשר להקל ולומר דכי אחמור היינו דוקא באיסור אשת איש, אי נמי לעבודה, אבל בתרומה אפילו דאורייתא לא החמירו. וכתב עוד הר"ן דדעת הרשב"א ועוד ראשונים דכיון דמ"מ מידי ספיקא דרבנן לא נפיק, מחמירין בכל איסורי תורה, ולא סמכינן לאוקמי מילתא אחזקה דתרי ותרי אלא באיסורין של דבריהם.

משנה. האשה שנחבשה בידי עובדי כוכבים על ידי ממון מותרת לבעלה על ידי נפשות אסורה לבעלה:

בענין זה נפלה מחלוקת ראשונים גדולה, ובזה גם נפקא מינה גדולה להלכה, דלדעת הרמב"ם [פ"ח מהא"ב ה"ל], וכן דעת

רבינו חננאל והגאונים [הביאם הר"ן י"א ע"א מדפי הרי"ף ד"ה אבל] דמשנתינו מדברת רק באשת כהן, אם מותרת לבעלה, דעל ידי ממון, הואיל ויראים להפסיד ממוןם לא אונסים אותה, אבל על ידי נפשות חיישינן שאנסוה ואסורה לבעלה כהן, אבל לבעלה ישראל מותרת, דאונס בישראל שרי. ולתוספות [ד"ה על ידי] מדובר אפילו באשת ישראל, ועל ידי ממון מותרת אפילו לבעלה כהן, ועל ידי נפשות אסורה אפילו לבעלה ישראל, שמא התרצתה להם כדי למצוא חן בעיניהם שלא יהרגוה, וכן דעת הרא"ש [סימן כ"ט].

וכן הובאו שתי דעות אלו בשו"ע [אבן העזר סימן ז' סעיף י"א], וז"ל, האשה שנחבשה על ידי גוים כוכבים ע"י ממון, מותרת אפילו לכהונה: הגה - ודוקא שחייבים להם, שיראו ליגע בה פן יפסידו מכיסם. אבל אם תפסו אותה כדי שיפדוה בממון, שלא יפסידו מכיסם, אסורה לבעלה כהן (רבינו ירוחם תא"ו נתיב כ"ג וכן משמע בתוס' פ' א"מ). ע"י נפשות, אסורה לכהונה, ולפיכך אם היה בעלה כהן, נאסרה עליו: הגה - וי"א דע"י נפשות אסורה אפילו לבעלה ישראל, דחיישין שמא נתרצית להם כדי שלא יהרגוה (התוס' והרא"ש והטור והר"ן ובפסקי מהרא"י סימן צ"ב). ודוקא בנחבשה מחמת עצמה ויש להם חשש מיתה (הגהות מיימוני פ"ח בשם יש אומרים). אבל ביושבות חבושות מחמת בעליהן, אינן אסורות אלא נגמר דין בעליהן למיתה (בפסקי מהרא"י סי' צ"ב). וי"א דכל מקום שהיא סבורה להחיות ע"י פדיון ולחזור, אינה אסורה לבעלה ישראל, דאינה מתרצית אע"פ שחבושה מחמת עצמה (שם במהרא"י). ובשעת הזעם והרג רב, התירו רבותינו לבעלה ישראל וכסברא הראשונה. ואם נחבשה בידי עובד כוכבים ויהודים נכנסים ויוצאים אצלה, שריא לבעלה (הגהות מיי' פ"ח).

ועוד שם במחבר, במה דברים אמורים, בזמן שיד ישראל תקיפה על העובדי כוכבים והם יראים מהם, אבל בזמן שיד העובדי כוכבים תקיפה, אפילו ע"י ממון, כיון שנעשית ברשות העובדי כוכבים, נאסרת, אא"כ העיד לה אחד כשבויה: הגה - וכ"ז בנחבשה בידי עובד כוכבים ומסורה בידם, אבל אם נתייחדה עם עובד כוכבים, אפילו שחייבת להם, אין אוסרין על היחוד אע"פ שעשתה שלא כדת, ואפילו יצא עליה קול זנות, כל קלא דבתר נשואין לא חיישינן לאוסרה על בעלה (שם בתשובת הרא"ש). מיהו אם נתייחדה לשם זנות, יש להחמיר (מהרי"ק שורש ק"ס):

ולהלכה למעשה, הח"מ [ס"ק י"ח] כתב בתוך דבריו כדבר פשוט דקיימא לן כשיטה ראשונה ואסורה רק לבעלה כהן, וכן דעת הברכי יוסף [אות י"ז] שהביאו הפתחי תשובה [ס"ק י"ז]. אבל המהרא"י בתרומת הדשן [פסקים סימן צ"ב] פסק שאסורה אף לבעלה ישראל. וממה שלא מצינו בפוסקים שיכתבו להדיא כהח"מ חזינן שלא היה הדבר פשוט להם להקל כדעתו.

דלא משתמיט חד מינייהו ובעיל, הרי היא בכלל עיר שכבשה כרקום, דרבנן לא פלוג בין כובשים רבים לכובשים מועטים וכהנות רבות או מועטות.

ושיטת רבינו חננאל [וכן דעת הרמב"ן ועוד ראשונים] דרבי יצחק בן אלעזר לתרוצי למתניתין אתא, וכך הוא פירוש דבריו, דלדעתו לעולם אין חילוק בין ניסוך לבעילה, והחילוק הוא בין כרקום של אותה מלכות לכרקום של מלכות אחרת, מתניתין דהכא בכרקום של אותה מלכות שיש להם פנאי לפי שאין מתייראין, ומתניתין דבולשת בכרקום של מלכות אחרת שאין להם פנאי לפי שלבם רדוף עליהם ויראים הם שמא יבואו עליהם אויבים. ועל זה הקשתה הגמרא אמאי אסורות בכרקום של אותה מלכות, והא אי אפשר דלא משתמטא חדא מינייהו [כך גרס הר"ח], כלומר וכיון שכן איכא למתלי לקולא ולמימר דכולם מותרות, כדאמרינן לקמן דאם יש שם מחבואה אחת מצלת על כולן ואע"ג דבאינה מחזקת אלא אחת מספקא לן, וכאן יכולות לברוח הרבה נשים. ותירצו שמדובר שיש משמרות לעיר שאף אשה אינה יכולה לברוח.

ולפי שיטה זו בין בכרקום של מלכות אחרת הנהנות מותרות תמיד, ובאותה מלכות אסורות רק אם היו משמרות כנ"ל, ואם לא היו כנ"ל כולן מותרות. וזה ממש פירוש הפוך מפירושו של רש"י. ועיין בר"ן שצידד כפירוש רש"י מתוך לשון הגמרא, עיי"ש.

ובראשונים מצאנו שהחמירו במה דפשיטא ליה להר"ח להקל, דסבירא להו דאף אם היה אפשר לברוח מן העיר, מכל מקום הנשים אסורות, דכאן לא תלינן שברחו, דמחמת שיש להן אימה מהגיסות אינן בורחות, ולא דמי למחבוא דתלינן שנחבאה, עיין ברמב"ן [ד"ה ואקשינן] והרשב"א [ד"ה ור"ח], והביאם המגיד משנה, והביאו הח"מ [ס"ק י"ב] והב"ש [ס"ק י"ז] את שיטתם, ומכל מקום הואיל ותלה סברא זו בתליה, דהיינו אם אנו תולים בזה או לא, משמע דאם אמרה נמלטתי הרי היא נאמנת. ועיין בח"מ שם שנסתפק כיצד לפסוק.

וכתב הר"ן דלענין הלכה הרי"ף ז"ל הביא משנתנו כצורתה, משמע דסבירא ליה דלא מפלגינן בין כרקום של אותה מלכות לכרקום של מלכות אחרת אלא לעולם לבעול יש פנאי לנסך אין פנאי וכדרב מארי, וכשיטת רש"י. והרמב"ם ז"ל בפרק י"ח מהלכות איסורי ביאה [הכ"ט] כתב, בד"א בגדוד של אותה מלכות שהם מתיישבין בעיר ואין יראין, לפיכך חוששין להם שמא בעלו. אבל גדוד של מלכות אחרת שפשט ושטף ועבר לא נאסרו הנשים מפני שאין להם פנאי לבעול, שהן עוסקים בשלל ובורחין להם, ואם שבו נשים ונעשו ברשותן אע"פ שרדפו אחריהם ישראל והצילו אותן מידם הרי הן אסורות. וזהו כפירוש ר"ח, אבל בפ"ב מהלכות מאכלות אסורות [הכ"ד] לענין יין נסך לא חילק, ונראה שהוא מפרש כפירוש רש"י ז"ל דרבי יצחק מודי ליה לרב מארי דלעולם לנסך אין פנאי, והחילוק הוא רק לענין בעילה בין אותה מלכות למלכות אחרת. וכתב הר"ן, הילכך נקטינן כרב מארי דלנסך

ומן הענין להזכיר שיטה בראשונים [מהר"ם אלשאקר סימן א'], דסבירא להו דעל ידי נפשות אסורה לבעלה אפילו ישראל הוא רק אם נחבשה כדין, דכך הוא החוק אצלם, דאז לא סוברת להנצל, וחושבת שעל ידי ההתרצות בבעילה תנצל, אבל אם נחבשה שלא כדין, אף שיש עליה סכנת נפשות, מכל מקום הואיל ומקוה להנצל אינה מוסרת עצמה דרוב נשים צנועות. ודעת תרומת הדשן [סימן רמ"א] דהיינו רק לבעלה ישראל ולא לבעלה כהן, דמידי חשש אונס לא יצאנו, ודעת הב"ש [ס"ק כ"ב] דרוב הפוסקים חולקים על סברא זו, עיי"ש.

דף כ"ז ע"א

גמרא ורמינהו בלשת שבאה לעיר בשעת שלום חביות פתוחות אסורות סתומות מותרות בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין פנאי לנסך אמר רב מרי לבעול יש פנאי לנסך אין פנאי רבי יצחק בר אלעזר משמיה דחזקיה אמר כאן בכרכום של אותה מלכות כאן בכרכום של מלכות אחרת של אותה מלכות נמי אי אפשר דלא ערק חד מינייהו אמר רב יהודה אמר שמואל כשמשמרות רואות זו את זו אי אפשר דלא ניימא פורתא אמר רבי לוי כגון דמהדר לה למתא שושילתא וכלבא וגוויזא ואוויזא.

בפירוש סוגיא זו מצאנו שני פירושים שהם למעשה הפוכים.

שיטת רש"י ז"ל דרבי יצחק בן אלעזר לאו לתרוצי מתניתין אתא, אלא בא לאשמועינן דמתניתין דוקא בכרקום של מלכות אחרת, דמתוך שהמלך יודע שלא תעמוד העיר בידו כיון שהוא במלכות אחרת מפקיר הכל, ומש"ה כהנות שנמצאו בתוכה אסורות, אבל בכרקום של אותה מלכות דעתו של המלך שישתעבדו לו בני אותה העיר, ולפיכך אינו מפקיר ממונם ונשיהם, אדרבה שומר אותם. ועל זה מקשה הגמרא דאי אפשר דלא משתמיט חד ובעיל, ותירצה הגמרא דמדובר שיש לעיר משמרות כדי שלא יוכל אף אחד ללכת בלי שירגישו בו.

ולפי סברא זו, בכרקום של מלכות אחרת הנהנות תמיד אסורות, ובשל אותה מלכות גם כן תמיד אסורות, ואינן מותרות רק אם היו משמרות באופן כזה שאף אחד לא יכול להשטט ולבעול בלא שירגישו, ובלא זה, חיישינן אפילו ליחיד ואוסרים את כל הנהנות.

והביא הר"ן שהקשו עליו דכי משום דחד משתמיט ובעיל ליסרינהו לכולהו, אדרבה דכל היכא דאיכא למתלי תלינן לקולא, וכדאמרינן לקמן אם יש מחבואה אחת מצלת על כל הנהנות כולן ואפילו באינה מחזקת אלא אחת איבעיא לן אי תלינן לקולא או לא.

ותירץ הר"ן דאינו דומה למחבוא, דכשיש מחבואה אחת ממילא אמרינן שלא חל דין שהקיפוה כרקום כלל, וממילא לא נאסרו כלל הנהנות, מה שאין כן כאן, כיון שאי אפשר

בכל ענין אין פנאי ולבעול מפלגין בין כרקום של אותה מלכות לכרקום של מלכות אחרת כרבי יצחק בן אלעזר.

ולהלכה פסק בשולחן ערוך [אבן העזר סימן ז' סעיף י']. עיר שבא במצור ונכבשה, אם היו גוים מקיפים את העיר מכל רוחותיה כדי שלא תמלט אשה אחת עד שיראו אותה ותיעשה ברשותה, הרי כל הנשים שבתוכה פסולות כשבויות, שמא נבעלו לעובד כוכבים, אלא מי שהיתה מג' שנים ולמטה. ואם היה אפשר שתמלט אשה ולא ידעו בה, או שהיתה בעיר מחבואה אחת, אפילו אינה מחזקת אלא אשה אחת, הרי זו מצלת על הכל. כיצד מצלת, שכל אשה שאמרה: טהורה אני, נאמנת אע"פ שאין לה עד, מתוך שיכולה לומר: נמלטתי כשנכבשה העיר, או במחבואה הייתי ונצלת, נאמנת לומר: לא נמלטתי ולא נחבאתי ולא נטמאתי. במד"א, בגדוד של אותה מלכות, שהם מתיישבין בעיר ואין יראים, לפיכך חוששין להם שמא בעלו. אבל גדוד של מלכות אחרת שפשט ושטף ועבר, לא נאסרו הנשים, מפני שאין להם פנאי לבעול, שהם עוסקים בשלל ובורחים להם. ואם שבו נשים ונעשו ברשותן, אע"פ שרדפו אחריהם ישראל והצילו אותם מידם, הרי הן אסורות. ויש חולקים ואומרים שאף בגדוד של מלכות אחרת, אסורות.

אמר רב אידי בר אבין אמר ר' יצחק בר אשיאן אם יש שם מחבואה אחת מצלת על הכהנות כולן.

והטור כתב, ואם היה אפשר שתמלט אשה אחת ולא ידעו בה או שהיתה בעיר מחבואה אחת אפילו אינו מחזיק אלא אשה אחת הרי זה מציל על הכל אפילו אינה אומרת שנחבית אלא אומרת לא נחבאתי ומ"מ טהורה אני. ויש אומרים אם אין המחבוא מחזיק אלא אחת לכתחלה לא תנשא ואם נשאת לא תצא. ורב אלפס פסק שתנשא לכתחלה וכן דעת א"א הרא"ש ז"ל. וכן כתב הר"ן [י"א ע"ב מדפי הרי"ף], דבמחבואה שאינה מחזקת אלא אשה אחת בעיא היא בגמרא ולא איפשטא, וכיון דבדרבנן היא אזלינן בה לקולא:

ועיין ברמב"ן [ד"ה והא דאמרין] שכתב לבאר הבעיא שבגמרא בסמוך באינה מחזקת אלא אחת, דהיינו דוקא במחזקת אחת, דאז מחזי כשקרא, אבל במחזקת יותר מאחת נאמנת, דלא מחזי כשקרא, ולפי זה גם ה"א הנ"ל יודו במחזקת יותר מאחת שתנשא לכתחילה.

עכ"פ להלכה כבר הבאנו לעיל פסק השו"ע דאף במחזקת רק אשה אחת טהורה.

ומכל מקום לא נתבאר בדברי רב אידי אם מה שמחבואה אחת מצלת הוא שכל אשה שתאמר טהורה אני, או נחבאתי נאמנת, או שאף אם לא אמרה כלום טהורה.

והראשונים נחלקו בזה, דהרי"ף כתב דיכולה לומר נחבאתי, וגם הרמב"ם [פרק י"ח מהלכות איסורי ביאה הכ"ז-כ"ח] כתב, ואם היה אפשר שתמלט אשה אחת ולא ידעו בה או שתהיה בעיר מחבואה אחת אפילו אינה מחזקת אלא אשה אחת הרי

זו מצלת על הכל: כיצד מצלת, שכל אשה שאמרה טהורה אני נאמנת ואע"פ שאין לה עד, מתוך שיכולה לומר נמלטתי כשנכבשה העיר או במחבואה הייתי ונצלת נאמנת לומר לא נמלטתי ולא נחבאתי ולא נטמאתי. ע"כ. הא קמן שצריך שתטען טהורה אני. וכבר הבאנו לעיל את הר"ן שכתב בחילוק שבין יש מחבוא לאופן שיתכן ויכולה לברוח כשאין משמרות, שכשיש מחבוא הרי זה כבר לא בגדר כרקום, וגם כאן כתב הר"ן דכל שיש שם מחבואה אינה צריכה לומר נחבאתי, אלא מסתמא תלינן לקולא, עיין בדבריו מה שהוכיח.

דף כ"ז ע"ב

ומאי שנא מההוא מעשה דההוא גברא דאגר ליה חמרא לחבריה אמר ליה לא תיזיל באורחא דנהר פקוד דאיכא מיא זיל באורחא דנרש דליכא מיא ואזל איהו באורחא דנהר פקוד ומית חמרא אתא לקמיה דרבא אמר ליה אין באורחא דנהר פקוד אזלי מיהו לא הוו מיא אמר רבא מה לי לשקר אי בעי אמר ליה באורחא דנרש אזלי ואמר ליה אביי מה לי לשקר במקום עדים לא אמרין.

עיקר הסוגיא בבבא מציעא [פ"א ע"ב] ובב"ב [ל"ב ע"ב].

ומה שאמרו כאן דהאי מעשה דנהר פקוד הוי מיגו במקום עדים, פשוט לכל מעיין שאין הכוונה שלא יתכן שלא יהיו שם מים, דאז אין אנו צריכים לעדים, דאז פשוט שהוא משקר, וכדאשכחן רבות כאלו, כמו שמצאנו ביורה דעה [סימן פ"ג ס"ח, בש"ך ס"ק כ"ו] בביצי דגים ששני ראשיהם כדים או חדים, אפילו אומר אדם שהוחזק בכשרות שהוציא אותו מדג פלוני ואומר שאלו הדגים ואלו קרביהם אינו נאמן שמכחיש התורה, וזה פשוט. ועוד שם בסימן פ"ו בש"ך [ס"ק א'] מעין זה בביצי עופות. ועוד, וכי נחלקו רבא ואביי במציאות דנהר פקוד.

אלא ביאר כאן הריטב"א [ד"ה ומ"ש], דכל היכא דהוה מגו במקום עדים ממש אפילו רבא מודה שאין אדם נאמן בשום מגו במקום עדים, אבל כאן לא היו יודעים העדים ממש כנגדו, אלא דעל פי רוב היו שם מים, ובזה נחלקו אביי ורבא, דאביי סובר דהוי כמיגו במקום עדים, ורבא סובר כיון שיש אופנים שאין שם מים, ממילא יועיל לו המיגו שנוכל להאמינו. ובאופן אחר כתב, דבאופן כזה אנו מתרצים את דיבורו שכוונתו שלא הוו שם מים שמחמתם ימות החמור, ועיין בדבריו שם שעל ידי יסוד זה יישב מקומות נוספים בסוגיות כעין אלו.

שפיר קאמר לך ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו.

צריך להבין למה היה צריך רב חסדא לסברא זו דחתימת זקן, הרי די בזה שאומר שאינו מכירו, והמוציא מחבירו עליו הראיה. וכתב הריטב"א [ד"ה שפיר], דאין הכי נמי, אם היה טוען בברי שאינו אחיו, אמרין שעליו להביא ראיה, ואין אנו צריכים לסברא של חתימת זקן, אבל כאן טען שאינו מכירו,

שהיא טענת שמא, ואם לא היה סברא דחתימת זקן אמרינן דמשקר, דודאי יכול להכירו אם זה הוא או לא, ומדאיכא סברא זו דחתימת זקן נאמן להצריכו להביא ראיה.

לימא כתנאי זו עדות איש ואשה תינוק ותינוקת אביה ואמה ואחיה ואחותה אבל לא בנה ובתה לא עבדה ושפחתה ותניא אידך הכל נאמנין להעיד חוץ מהימנה ובעלה דרב פפי ודרב אשי תנאי היא דרב פפא [מין] לימא תנאי היא אמר לך רב פפא כי תניא ההיא במסיחה לפי תומה.

ולהלכה פסק הרי"ף [י"א ע"ב מדפי הרי"ף] כרב פפא, שאין השפחה נאמנת רק במסיחה לפי תומה. ולכאורה צריך עיון מה ראה על ככה להחמיר כדעה זו, דקיימא לן דבשבויה הקילו, ועוד דרב אשי בתרא הוא. וכתב הרמב"ן [ד"ה ולענין] ולענין הפסק מצאתי בהלכות שהיה כתוב בהן ואפילו שפחתה ידידה מהימנא, וראיתיו מחוק ומוגה בכתב ידו של רבינו ז"ל ואי שפחה ידידה היא לא מהימנא, מתחילה סמך על דברי רב אשי שהוא בתרא ושבוייה הקילו בה, ולבסוף סמך לו על הברייתא המפורשת לא עבדה ולא שפחתה. וגם הרמב"ם [פי"ח מהלכות איסורי ביאה ה"ט] כתב, אין הבעל נאמן להעיד באשתו השבויה שלא נטמאה שאין אדם מעיד לעצמו, וכן שפחתה לא תעיד לה אבל שפחת בעלה מעידה לה ושפחתה שהיתה מסיחה לפי תומה נאמנת. אמנם הראב"ד פסק כרב פפי שנאמנת בכל אופן. ובשו"ע [ס"ב] פסק כהרמב"ם.

כי הא דכי אתא רב דימי אמר רב חנן קרטיגנא משתעי מעשה בא לפני רבי יהושע בן לוי ואמרי לה רבי יהושע בן לוי מישתעי מעשה בא לפני רבי באדם אחד שהיה מסיח לפי תומו ואמר אני ואמי נשבינו לבין העובדי כוכבים יצאתי לשאוב מים דעתי על אמי ללקט עצים דעתי על אמי והשיאה רבי לכהונה על פיו:

מלשון הגמרא שהיה מסיח לפי תומו משמע דהקטן נאמן רק במסיח לפי תומו כמבואר במעשה הנ"ל, אך מאידך גיסא אפשר לדחות ולומר דכך היה מעשה, ולא בא למעט מתכונן להעיד.

ובשו"ע [אבן העזר סימן ז' סעיף א'] כתב, וכן קטן שהיה מסיח לפי תומו, נאמן. ומעשה באחד שנשבה הוא ואמו, ובנה מסיח לפי תומו ואמר: נשבינו לבין עובדי כוכבים אני ואמי, יצאתי לשאוב מים, דעתי על אמי. ללקוט עצים, ודעתי על אמי, והשיאו אותה חכמים לכהן על פיו. והביא שם בשו"ע דעה נוספת וכתב, ויש שכתב שהקטן נאמן אפילו במתכונן להעיד. ודעה זו היא דעת הר"ן [י"ב ע"א מדפי הרי"ף]:

וממה שאמר יצאתי לשאוב מים דעתי על אמי ללקט עצים דעתי על אמי יש שרצו לדייק דצריך שיספר שהיה עמה מתחילה ועד סוף [ב"י ד"ה וכתב עוד הרא"ש בשם תשובת הרא"ש כלל ל"ב סימן ה'], אבל ההגהות מיימוניות [פי"ח מהלכות איסורי ביאה אות ו'] סבירא להו להיפך, דמוכח דסגי ביוצא ונכנס, דהרי אמר יצאתי לשאוב וכו'. ועיין עוד בזה באורך בספר אבן ברורה, בסימן ז' ס"ק ח' בבירור הלכה.

ובאבן העזר סימן י"ז בענין עדות מסיח לפי תומו להיתר עגונה, כתב שם הב"ש [ס"ק ל"ג] דבקטן בעינן שיגיע לעונת הפעוטות, וכאן נסתפקו האחרונים [ערוגת הבושם סימן ז' ס"ק ה'] דאולי די בפחות מזה, דדי שיהיה בו שכל קצת. אך כל זה לענין מסיח לפי תומו, אבל לדעה שהבאנו לעיל דנאמן אף במתכונן להעיד, אפשר שהוא רק כשהגיע לעונת הפעוטות, ודעת שלטי הגבורים [י' ע"א מדפי הרי"ף אות ד' לשון ריא"ז] דסגי שיהיה בהם קצת דעת. לדעת הים של שלמה [סימן נ"א] דלכולי עלמא קטן שהגיע לעונת נדרים נאמן אף במתכונן להעיד, גם לדעה הראשונה שנאמן רק במסיח לפי תומו.

משנה. אמר רבי זכריה בן הקצב המעון הזה לא זזה ידה מתוך ידי משעה שנכנסו עובדי כוכבים לירושלים ועד שיצאו אמרו לו אין אדם מעיד על עצמו.

מבואר כאן דאין הבעל נאמן להעיד על אשתו, עיין בשיטה מקובצת [כתובות כ"ז ע"ב ד"ה מתניתין לא זזה] דמלשון שאין אדם מעיד על עצמו מבואר דאין זה חשש נגיעה, אלא לא הוי עדות כלל, ונפקא מינה דאף אם היה ישראל שאינו נוגע בעדותו, מכל מקום אסורה אשתו זו לכהן אחר פטירתו. וכן כתב הנודע ביהודה [תניינא סימן כ"ט] דמטעם זה אסורה אף בדיעבד לכהן ואם נשאת תצא.

ומה שאמרנו שאין הבעל נאמן על אשתו היינו אפילו במסיח לפי תומו [אבן העזר סימן ז' ב"ש ס"ק ד'], דחיישינן להערמה [רשב"א ד"ה ואוקמה], וכאן חששו טפי מתרומה דמבואר לעיל דהעלו לתרומה על פי דיבור במסיח לפי תומו, דמעלה עשו ביוחסין [עיין בב"ש ס"ק ד' מה שהביא מתוספות ד"ה מסיחה], וכתב הר"ן [י"ב ע"א מדפי הרי"ף] עוד סברא, דבשבויה חששו יותר מחמת דאתיליד בה רעותא.

וממה שנקטה המשנה לשון המעון הזה שהוא לשון שבועה, יש אחרונים [עיין ערוך השלחן אבן העזר סימן ז' סעיף ה'] שרצו לדייק דאין הבעל נאמן אף בשבועה, דהמעון הזה לשון שבועה הוא כדפירש רש"י כאן. אבל בתוספות יום טוב על המשניות [פ"ב מ"ט] ביאר דאינו לשון שבועה ממש, וממילא אין לנו ראיה בזה. מיהו לכאורה אין צריך לזה ראיה, דאם הצריכו עדות על כך מהיכי תיתי שתועיל שבועה, וכי יעלה על דעתך שהאשה עצמה תשבוע שלא נטמאה ותהיה נאמנת. ובפשטות כונתו לאפוקי מהסברא שפסול הבעל מחמת נגיעה, ואם כן יש לומר שיש לברר האמת על ידי שבועה, קמ"ל דלא מהני.

ומה שלא האמינו לבעל בהאי מעשה דרבי זכריה בן הקצב, הוא דוקא באופן זה של עיר שכבשוה הגוים שאז נאסרו כל הכהנות שבה עד שיעידו עליהן, אבל אם לא ידע שום אדם דהיתה שבויה אלא הוא והיה עמה וידע דלא נטמאת מותרת לו [ב"ש ס"ק ד'].

אין אדם מעיד על עצמו.

ובאמת ענין זה פלא הוא, דהרי עדות זו נוגעת לבעל עצמו, ואדם נאמן על שלו ואינו צריך שיעידו לפניו על מאכלו

ושאר דברים, דבדבר שהוא שלו ונוגע אליו אינו צריך לעדות אחרים. ובשלמא אם היה נוגע זה לכהן אחר, כגון לאחר מיתת הבעל, אפשר לומר שאינו נאמן כלפיו, אבל לעצמו אמאי אינו נאמן. וכן הקשה הים של שלמה [כתובות פ"ב סימן נ"ג].

ועוד הקשו האחרונים [קול הרמ"ז על המשניות פ"ב מ"ט ד"ה אין והגרעק"א בדרוש וחידוש כאן ד"ה במתני'] דמאי שנא משנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת דאם נשאת לאחד מעידה לא תצא באומרת ברי, אף שהוא ספק דאורייתא, ולכאורה ק"ו לכאן שצריכה להיות מותרת לבעלה דאינו אלא ספק דרבנן. והיש"ש רצה ליישב דהוא משום מעלה ביוחסין לכהונה. והאור שמח [פי"ב מהלכות גירושין ה"ז] כתב דבאמת לגבי עצמם אפשר להאמינם, אבל לא לגבי בניהם שיהיו ספק חללים ויבואו להתערב במשפחות כהונה, לכן תצא. והגרעק"א תירץ דמשום שהקילו טפי בשבויה חששו טפי למורה היתרא, ע"ש.

והחתם סופר כאן [ד"ה בהא] הביא קושית הרמ"ז והגרעק"א, וכתב לחלק בין זה לעידי מיתה, דאף אסורה מדינא, מכל מקום הואיל היא רק באשם תלוי אמרינן דכשאין לבה נוקפה ואיכא ברי לא תצא, אבל כאן בשבויה קולא של שבויה הוא באמת חומרא, דאי היתה ספק שבויה, בלא תקנת חז"ל היה ספיקא דאורייתא לחומרא, ואז היה מועיל ברי שלו. אך באמת מן התורה מותרת לגמרי וחכמים החמירו משום יחוס כהונה ואסרו כוודאי, ולכן אע"פ שנאסר מספק מ"מ עשאוהו כספק שיש חזקת איסור ולא יועיל ברי של עצמו להוציא מודאי איסור. ועיין עוד באחרונים מה שתירצו בזה, ובשו"ע אבן העזר סימן ז' סעיף ב', ובאבן ברורה שם ובבירור הלכה יותר בפרטות ואריכות.

דף כ"ח ע"א

היא נדחת מפניו ואין הוא נדחה מפניה.

יש להבין מה הוא כפל הלשון, דאם היא נדחת מפניו פשוט שאין הוא נדחה מפניה. וכתב הריטב"א [ד"ה היא] דקתני לישנא יתירא לאשמועינן שהיא נדחת מפניו אף אפ צריכה ללכת מרחוק, ואין הוא נדחה מפניה אפילו למקום קרוב.

ונגדי מנגדין להו.

בפשטות רב הונא פליג ארב פפא, דלא משמתינן להו אלא מנגדינן להו, והוא קולא, כי שמתא חמירא מנגידא כדאיתא בפסחים [ג"ב ע"א]. אמנם כתבו הראשונים [תוד"ה רב הונא, הר"ן י"ב ע"א מדפי הרי"ף] דמשמע דבתרא מחמיר, ולכן צריך לפרש דגם משמתינן וגם מנגדינן. והרמב"ם [פרק כ"א מהלכות איסורי ביאה הכ"ז] כתב, וכן מי שגירש את אשתו מן הנשואין לא תדור עמו בחצר שמא יבואו לידי זנות, ואם היה כהן לא תדור עמו במבוי וכפר קטן נידון כמבוי. היה לה מלוה אצלו עושה שליח לתובעו, וגרשה שבאה עם המגרש לדין מנגדין אותם או מכין אותן מכת מרדות. ואם נתגרשה מן האירוסין מותרת לתובעו

בדין ולדור עמו, ואם היה לבו גס בה אף מן האירוסין אסור, ומי נדחה מפני מי היא נדחת מפניו ואם היתה החצר שלה הוא ידחה מפניה. משמע דסבירא ליה שבית דין יעשו כפי הנראה בעיניהם, שרב ששת ורב הונא בריה דרב יהושע לא פליגי.

דגייסי אהדדי וכו' ניקום מר שלוחא בינייהו.

ולא נתבאר על מי מוטל לעשות שליח ומי יכול לבא בעצמו, וכתב הריטב"א [ד"ה ואסקינן], דהיא צריכה לעשות שליח בשבילה, כשם שאמרו היא נדחת מפניו ואין הוא נדחה מפניה. וכתב לחדש להלכה דשמעינן מהכא האשה שאינה צנועה שיש לה תביעה מן האחרים והיא רוצה להתבזות בב"ד ע"י עצמה מזדקיקין לה, ומיהו אם האשה צנועה היא ואינה רוצה להתבזות בב"ד יכולה למנות מורשה במקומה ואפילו היא נתבעת, ואפילו למאן דאמר שאין הנתבע יכול למנות מורשה במקומו.

ובשו"ע [אבן העזר סימן קי"ט סעיף ז' - י'] פסק, [ז] מי שגירש אשתו מן הנשואין, לא תדור עמו בחצר, שמא יבואו לידי זנות. ואם היה כהן, לא תדור עמו במבוי. וכפר קטן נידון כמבוי: הגה - ואם נשאת לאחר, אפילו בישראל, לא תדור עמו במבוי (טור). וכל זה במבוי סתום, אבל במבוי מפולש שדרך רבים עובר ביניהם, מותרים לדור (ב"י בשם הר"ן שכ"כ בשם התוספות), אם רשות רבים מפסיק בין בתיהם (הגהות אשירי פ"ב דכתובות), אפילו אין בכל העיר שום יהודי רק הם לבד, שרי. (ת' הדשן סימן רמ"ג). גירשה משום שאסורה עליו, אפילו לא נשאת, אסור לדור עמה, כאלו נשאת לאחר (א"י).

[ה] היה לה מלוה אצלו, עושה שליח לתובעו: הגה - ודוקא בכה"ג, אבל מותר ליכנס לביתה אע"פ שנישאת, הואיל ואינו דר שם ואינו נושא ונותן עמה (כך משמע בת"ה סי' רמ"ג). ויש חולקין (ב"י). מותר לאדם לזון גרושתו, ומצוה היא יותר מבשאר עני (הגהות מיימוני פכ"א מא"ב); ובלבד שלא יהא לו עסק עמה, רק יזונה על ידי שליח (א"י).

[ט] גרושה שבאה עם המגרש לדין, מנגדין אותם או מכין אותם מכת מרדות:

[י] אם נתגרשה מן האירוסין, מותרת לתובעו לדין ולדור עמו. ואם היה לבו גס בה, אף מן האירוסין אסור:

[יא] מי נדחה מפני מי, היא נדחת מפניו. ואם היה החצר שלה, הוא ידחה מפניה:

משנה. ואלו נאמנין להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן נאמן אדם לומר זה כתב ידו של אבא וזה כתב ידו של רבי וזה כתב ידו של אחי זכור הייתי שיצאה בהינומא וראשה פרוע ושהיה איש פלוני יוצא מבית הספר לטבול לאכול בתרומה ושהיה חולק עמנו על הגורן והמקום הזה בית הפרס ועד כאן היינו באין בשבת אבל אין אדם נאמן לומר דרך היה לפלוני במקום הזה מעמד ומספד היה לפלוני במקום הזה:

גמרא אמר רב הונא בריה דרב יהושע והוא שיש גדול עמו.

דהיינו דצריכים שני עדים להעיד, דלא מפקינן ממונא רק על פי תרי, וכאן אף אם אחד מהם היה קטן בזמן שראה מצטרף לשני.

וכתבו הראשונים [תוד"ה והוא והרא"ש סימן ל"ה] דלא קאי אתרומה, דהואיל ומדברים בתרומה דרבנן די באחד. וכתבו הרא"ש והר"ן [י"ב ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה והוא שהיה] דכן לא קאי אבית הפרס ולא על תחום שבת, דכללא הוא דהימנוהו רבנן בדרבנן, והני כיון דרבנן הם האמינוהו.

אבל הרשב"א [ד"ה והוא] הביא את דעת הראב"ד דקאי אכולהו, ואם תאמר והא לתרומה דרבנן די באחד, מתניתין דהכא רבי יהודה היא דאמר אין מעלין לכהונה על פי עד אחד, וכדמוכח לקמן דמתניתין רבי יהודה היא. ומכל מקום כתב הרשב"א דמה דאיתא בברייתא לקמן נאמן התינוק לומר משפחה זו טמאה ומשפחה זו טהורה וכו', הנהו אפילו לחודיהו בלא צירוף גדול מהמיני, משום דהנהו קלא יתירא אית להו ומיפרסמא מלתא ועבידא לאיגלווי ולא אתי לשקורי.

כיון דקיום שטרות מדרבנן הימנוהו רבנן בדרבנן.

ומכל מקום אינו נאמן בקטנותו, כמבואר במשנתנו שנאמנים בגודלן להעיד על מה שראו בקטנן. ותמהו הראשונים דכאן נקט הטעם דקיום שטרות מדרבנן הימנוהו רבנן בדרבנן, דלפי זה היה צריך להיות שגם יוכלו להעיד בקוטנן, דכך מצאנו בפרק קמא דפסחים [ד' ע"ב], הכל נאמנים על בדיקת חמץ ואפילו נשים עבדים וקטנים, ואמרינן התם כיון דבדיקת חמץ מדרבנן הימנוהו רבנן בדרבנן.

ותירצו באופן אחד, דשם מדובר שאומרים שהם עצמם בדקו, ואינם מעידים על בדיקת אחרים, דכיון שהם עצמם בדקו ודאי נזהרו ובדקו היטב, אבל בעדות חיישינן דאמרו בדדמי.

אומנם זה לגירסת הספרים שם בפסחים וקאמרי הני בדקיניה, דבהכי מוקמינן לה לסוגיא, אבל לספרים דגרסי כגון דקאמרי, אם כן הוא דוגמא בעלמא, ונאמנים אף באפנים אחרים, והדרה קושיא לדוכתה מאי שנא הכא דאינם נאמנים בקטנן.

ותירץ הריטב"א דאיכא למימר דכיון דבדיקת חמץ שכיחא בכל שנה וכלהו מתעסקין בה, אף תינוקות דייקי בה טפי, אבל לדמות כתיבה לכתובה, אינם מדייקים כל כך, ואף נמי באשה היוצאת בהינומא שהוא זמן שמחה, התינוקות עסוקים בשמחה ואינם שמים לב לעיקר הדבר אם יצאה בהינומא, ולכן מעידים דוקא בגדלם.

ומה שאמר במשנה נאמן אדם לומר זה כתב ידו של אבא וזה כתב ידו של רבי וזה כתב ידו של אחי, כתב על זה הרא"ש

[סימן ל"ד], נראה דדוקא בהני תלת, אבל באיניש דעלמא לא. והכי נמי אמרינן בירושלמי, תני ובלבד דברים שהם רגילים בהן, כלומר באלו השלשה שהוא תמיד מצוי ורגיל אצלם, אבל באיניש דעלמא אפילו אם היה רגיל אצלו אינו חשוב רגילות.

וממה שאמרנו במשנה נאמן אדם לומר זה כתב ידו של אבא. כתבו הראשונים שממילא שמעינן דלענין קיום שטרות אף קרוב יכול לקיים חתימת קרובו, כמו שהקטן מעיד על חתימת יד אביו, וכל החידוש במשנה הוא רק לענין זה שאע"פ שהיה קטן כשראה חתימת אביו, מכל מקום נאמן להעיד על כך, אבל אין חידוש במה שמעיד על חתימת קרובו שהוא אביו.

וכתב הריטב"א [ד"ה נאמן], ונראים הדברים דה"ה שהדיינים המקיימין העדות יכולין להיות קרובים של עדי השטר, שהרי אינם דנים על הקרובים כלום, אבל צריך שלא יהיו העדים המעידים על הכתב והדיינים המקבלין עדותן קרובין אלו לאלו, ואין זה מעיקר הדין, דהרי הדיינים המכירים חתימות ידי העדים אין צריכין להעיד בפניהם, ואפילו העד נעשה דיין משום קיום שטרות דרבנן, אפילו הכי יש לחוש בזה משום לעג דעלמא, שלא יהו הדיינים קרובים לעדים שהוא פסול.

ובירושלמי [סנהדרין פ"ג ה"ט] אמרו, לא מעידין זה על זה ולא זה עם זה משום דרכי שלום, ושם פירש הטעם שאם הוזמו הרי הם נהרגין על פי קרובים שהעידו עמהם או שדנו אותם. ואם נקוט טעם זה לעיקר, יוצא שדיינים יכולים לדון בשטר שהוא חתום בקרוביהם, דהא בעדות השטר ליכא הזמה כמבואר בסנהדרין [ל"ב ע"א].

אמנם לשיטת התלמוד הבבלי אין זה מחמת דרכי שלום וכיו"ב, אלא פסול קרובים בעדות וכיו"ב הוא משום גזירת המלך, מלך מלכי המלכים, שלא יהא הדבר נגמר ע"פ קרוביהם, שהם כגוף אחד, וכשהעדים קרובים זה לזה אינם חשובים אלא כעד אחד, וכשהעדים קרובים להדיינים הרי הוא כעד עצמו נעשה דיין אחר שהעיד ואין כאן דין שלם, וכיון שכן יש לגזור בזה אפילו בקיום שטרות דרבנן שאין לקבל אפילו עדות הקרובים, וכן דעת מורי הרמב"ן ז"ל:

והר"ן [י"ב ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה דכיון] האריך בזה מאוד, וכתב בתוך דבריו דלכאורה משמע שכשם שעדי הקיום יכולין להיות קרובים לעידי השטר, כך דייני הקיום אע"פ שהם קרובים לעידי השטר כשרים, דמה לי עידי קיום מה לי דייני קיום, ושכ"כ הר"ז הלוי ז"ל. אמנם אחרי שדן בזה בארוכה, סיים הר"ן וכתב, אבל לא נראה לי כן, אלא כי היכי דאמרינן שצריך שיהיו דייני המלוה רחוקים מעידי השטר, לפי שאע"פ שעדי השטר נסתלקו משעה שחתמו, מכל מקום דייני מלוה על פי חתימתן צריכין לדון, וקנפיק ממונא על פי קרובים, כך ראוי שנאמר שצריך שיהיו דייני מלוה רחוקים מדייני הקיום, שהרי ע"פ קיומן צריכין לדון. ואע"פ שיש לחלק מפני שעדי השטר על המנה עצמה הם מעידים ודייני קיום אין עניינם

אלא על הקיום, אינו נראה, דמ"מ דייני מלוה ע"פ קרוביהן צריכין לדון.

וכי תימא אם כן אף עידי הקיום צריכין להיות רחוקים מדייני המלוה, וא"כ היה צריך לכתוב בקיום שמות עידי הקיום כדי להזהר בדייני המלוה שלא יהו קרוביהן, ועכשיו לא נהגו כן אלא כותבין סתם, אין הדבר כן, דאין עידי קיום דומים לדייני קיום, שכיון שנתקיים השטר בדיינים, דייני מלוה ע"פ דייני הקיום הם דנים ולא ע"פ עידי הקיום, שאפילו היו עידי הקיום קרוביהם דייני מלוה כשמגבין את השטר אינן מצטרפין מהם, שאינן צריכין אלא דייני קיום. ואע"פ שקרוביהם גרמו להיות מגבים ממון זה, כל שאין כאן צירוף קרובים אלא גרמתן בעלמא לא איכפת לן.

וסיים הר"ן, ונמצא לפי מה שכתבנו שיכולים עידי קיום להיות קרובים לעידי השטר ולדייני מלוה כל שנתקיים השטר כבר ע"פ אחרים, אבל צריך להזהר שלא יהו עידי קיום קרובים לדייני קיום ושלא יהיו דייני קיום קרובים לדייני מלוה. ע"כ.

והריטב"א [ד"ה נאמן] כתב, אבל יש מרבתי ז"ל שאומרים דבקיום שטרות דרבנן כיון שהעד נעשה דיין אף נעשה דיין על עדות קרובו, וכן היה דעת מרע"ת. ולכולי עלמא צריך שלא יהו עדים הקיום קרובים זה לזה, דאם כן אין כאן אלא עד אחד, וכן אתה אומר בדיינים. וצריך גם כן שלא יהיו הדיינים ולא העדים קרובים [לא] למלוה ולא ללוה, שא"כ הרי השטר נגבה בעדי קרובים או בדיינים קרובים. ומסיים הריטב"א, נמצאת אתה אומר שלא הותרה קרובה בקיום אלא שיהיו המקיימים או הדיינים קרובים לעדים החתומים, או שיהא עד קרוב לדיין לדעת קצת מרבתינו ז"ל, ובשאר מילי כולוהו הקרוב פסול:

והמקום הזה בית הפרס.

ואין הכונה שיכול קטן לבא ולומר על מקום מוחזק בטהרה דבית הפרס הוא, דודאי אטינו נאמן לאפוקי מחזקה, אלא כתב הר"ן [י"ב ע"א מדפי הרי"ף] שמדובר שיש בקעה שמוחזק לנו שיש שם בית הפרס והבקעה כולה בספק טומאה, והוא מעיד ממה שראה בקטנו שהמקום הזה בית הפרס ושכל מה שהוא חוץ ממנו טהור, מהימני ויהבינא טעמא בגמרא משום דבית הפרס דרבנן.

והביא הר"ן את פירוש הראב"ד ז"ל כתב ושהמקום הזה וכו' בית הפרס, לשון טומאה קלה הוא, כלומר כבר הוקלה טומאתו, והוא טהור לעושה פסח על ידי ניפוח, ומה טעם נאמן בו משום דטומאת בית הפרס אפילו קודם דישא וניפוח אינה אלא מדרבנן שמא נתגלגלה עצם כשעורה לשם. ע"כ. דהיינו שהתינוק נאמן להעיד שכבר נידש בית פרס זה ברגל ונטהר, או שטהור בניפוח, וטעם נאמנותו כי גם קודם עדותו היה טהור מדאורייתא וטומאתו היא אך מחמת גזירה דרבנן.

ומסיים הר"ן דאף להראב"ד הדבר נראה שאין עדות זו אלא להקל, דומיא דכל הנך דמתניתין, אבל לא שיהא נאמן להחמיר, שאם נאמינהו להחמיר בדרבנן כ"ש בדאורייתא, ובגמרא תלו טעם נאמנותו בהא דבית הפרס דרבנן.

דף כ"ח ע"ב

נאמן התינוק לומר משפחה זו פסולה ומשפחה זו כשירה.

ונאמרו כמה פירושים בזה במה נאמרה נאמנות זו, וכי יוכל להוציא משפחה מחזקתה על סמך עדותו.

והריטב"א [ד"ה נאמן] כתב, דפירשו בתוספות דאין זו נאמנות גמורה, שהרי אין הקטן נאמן לא לאסור ולא להתיר, אלא לומר שחוששין לדבריו כקול בעלמא כדי להתרחק מאותו משפחה. ובאופן אחר פירשו, דנאמן ממש, וכגון שתי משפחות שהיתה אחת מהם משפחה בפסול אלא דלא ידעינן דהי מינייהו, ונאמן לומר זו היא פסולה.

והר"ן [י"ג ע"א מדפי הרי"ף ד"ה כיון] כתב, נ"ל דכי אמר נאמן תינוק לומר כך אמר לי אבא משפחה זו פסולה או משפחה זו כשרה, מיירי במשפחת כהנים שיצא עליה חשד פסול כהונה, ואותה משפחה נחלקה לבתי אבות, וקאמר שנאמן תינוק להכשיר משפחת בית אב אחד ממנה שיעיד ויאמר אותו חשש פיסול על משפחת בית אב פלוני הוא ולא על משפחת בית אב פלוני, ולא נקט באומר משפחה זו כשרה בלבד, לפי שאם היו מוחזקין באיסור משפחה אחת אין התינוק נאמן להכשירה אפילו לתרומה דרבנן, אבל כשאנו מוחזקין בכלל שיש פסול באותה משפחה סתם ואין אנו יודעין בבירור אם על כולן אם על מקצתן, נאמן התינוק לברר בשם אביו ולומר אותו פסול על משפחת בית אב פלוני הוא ולא על משפחת בית אב פלוני, וסומכין על עדות זה להאכיל אותו שהוא מכשיר תרומה דרבנן, אבל ודאי אין התינוק נאמן לפסול שזה לא שמענו בשום מקום, והיאך יהא נאמן במה שאומר בשם אביו והלא לא היה אביו נאמן דהא קי"ל [כ"ז ע"א] דאין ערער פחות משנים.

אבל כתב הר"ן בשם הראב"ד דהוא סבירא ליה דהוא כפשוטו, והכי כתב הנך דברייתא אפילו כשהוא קטן ואע"פ שאין גדול עמו, משום דאית להו קלא יתירא ומפרסמא ליה מילתא ולא מחלפא ליה. וכשאומר משפחה זו פסולה, אי הוי תרי פסלי לה אפומייהו, ואי חד הוא חיישינן לה ולא מכריזין עלה. ואם אמר משפחה זו כשרה, אי תרי נינהו מכשרינן להו אפומייהו ואע"ג דהיתה בחזקת פסלות. וכן שאכלנו בקצצה של בת פלוני, דאי תרי נינהו פסלינן לזרעא אפומייהו ואי חד הוא חיישינן לה. ע"כ.

וכתב הר"ן על דעת הראב"ד שזו חומרא יתירא ודברי הרמב"ם ז"ל מטין כדברי אע"פ שסתם הדברים וכן כתב בפ"ד מהלכות עדות [ה"ג] ואמר לי אבא משפחה זו כשרה משפחה זו פסולה ואכלנו בקצצה של פלוני שהאכילוני אחיו

עליו הכתוב מדבר לחייבו קנס.

אלו נערות שיש להן קנס הבא על הממזרת ועל הנתינה וכו'.

ובראשונים מה הם הנתינים ומה האיסור שבהם שהוצרכה המשנה לחדש לנו שאף על פי שיש בהם איסור יש להם קנס.

ורש"י [ד"ה נתינה] פירש שנתינים הם הגבעונים שבאו בימי יהושע ודוד גזר עליהם אף על פי שנתגירו, ונקראו נתינים על שם שנתנם יהושע לחובי עצים ושואבי מים.

והקשו הראשונים עליו, כיון דלשיטתו מדאורייתא שרי ליה פשיטא שיש להם קנס. ועוד קשה, שהנתינים היו משבע אומות, ובהם כתוב לא תתחתן בהם, משמע שאסורין מן התורה, וכן מוכח ממשנה במסכת מכות שאסורים מן התורה.

והביא הריטב"א פירוש תוספות, וכתב דהוא הנכון, דדור ראשון של הנתינים היה אסור מן התורה, דכתיב לא תתחתן בהם, דכי כתיב קרא בשבעה עממים כתיב ונתינים משבעה עממים הם, ומיהו דורותיהם מותרים, דהא לא כתיב בהוא דורות, ויהושע הוא שגזר עליהם איסור שיעבוד ולדורותם כל זמן שבית המקדש קיים, דכתיב ויתנם יהושע חוטבי עצים ושואבי מים לעדה וכו', דהיינו רק בזמן שצריכים לעבוד את עבודת הבית, ובא דוד ע"ה וגזר עליהם שיעבוד ואיסור עולם.

כותית.

עיקר הסוגיא בענין כותים היא בקידושין [ע"ז ע"א] ולענין כותים בזמן הזה בחולין [ה' ע"א].

דף ל' ע"א

בעולה לכ"ג איכא בינייהו.

עיין ברש"י [ד"ה בעולה] ותוספות [ד"ה איכא בינייהו] מה שפירשו, דלרש"י היינו שיתה כבר בעולה ואע"פ כן היתה בעולה, והיינו בעולה שלא כדרכה דנקראת בעולה אבל עדיין היא בתולה ויש לה קנס, ורבינו חננאל פירש דהיינו לאחר זמן, דעכשיו אנס או פיתה אותה הכהן הגדול, והיתה אז בתולה, ואינו יכול לקיימה לאחר זמן הואיל ונקראת בעולה אף שהיא בעולת עצמו, ואף שאמרו ביבמות [נ"ט ע"א] שלא ישא ואם נשא לא יוציא, מכל מקום הואיל ולכתחילה אסור, והוא מן התורה, אינה ראויה קרינן בה.

וצינים פחים בידי שמים ניהו והתניא הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים שנאמר צינים פחים בדרך עיקש שומר נפשו ירחק מהם.

וכלל דמילתא העולה מדברי הראשונים והמפרשים, דודאי אין דבר שאינו בגזירת שמים, ובודאי יכול הבורא להביא על העולם צינת שלג ביום קציר בלא שיוכל מי שהוא להתגונן ולהתכונן אליה, או שרוב נורא בתקופת טבת, וכמו

כדי להודיע שאחיהם פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו, שכל אלו הדברים להחזיק זה הכהן לאכול בתרומה של דבריהם או לדחותו ממנה. ע"כ. ונראה שר"ל שאין תלוי אם נאמינהו בעדות זו או לא נאמינהו, אלא להאכילו בתרומה של דבריהם או לדחותו ממנה, שאילו היה סובר הרב ז"ל שהתניוק היה נאמן לדחות את הכהן המוחזק בכשרות מתרומה של דבריהם, כל שכן שהיה נאמן לדחותו משל תורה. וכתב הר"ן דאעפ"כ סתם הרמב"ם הדברים יותר מדאי:

וזה לשון הרמב"ם [שם], ויש דברים שסומכין בהן על עדות שמעיד כשהוא גדול הואיל והם דברים של דבריהם, ואלו הן הדברים שאדם נאמן להעיד בגדלו על מה שראה בקטנו. נאמן אדם לומר זה כתב ידו של אבי או של רבי או של אחי מפני שקיום שטרות מדבריהם. זכור אני בפלונית שנישאת ונעשה לה מנהג הבתולות, הואיל ורוב נשים בתולות נישאות וכתובה מדבריהם. שהמקום הזה בית הפרס מפני שטומאתו מדבריהם. ועד כאן היינו באין בשבת שצמצום התחום עד אלפים אמה בלבד מדבריהם. שהיה איש פלוני יוצא מבית הספר לטבול ולאכול בתרומתו לערב ושהיה חולק עמנו תרומה ושהיינו מוליכים חלה ומתנות לפלוני כהן על ידי עצמו, ואמר לי אבא משפחה זו כשרה משפחה זו פסולה, ואכלנו בקצצה של פלוני שהאכילוני אחיו כדי להודיע שאחיהם פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו, שכל אלו הדברים להחזיק זה הכהן לאכול בתרומה של דבריהם או לדחותו ממנה:

וכתב עוד בהלכה ד', כל אלו שמעיד בהן הגדול במה שידע כשהיה קטן אם היה עכו"ם או עבד כשראה דברים אלו והעיד אחר שנתגיר ונשתחרר אינו נאמן:

דף כ"ט ע"א

משנה

משנתנו עוסקת בדיני נערה שנאנסה, דחייבה התורה את האונס לתת קנס לאבי הנערה, וכמו כן בושת וצער ופגם כדין חובל בחבירו כמו שיתבאר כל זה בהמשך הפרק, וכן חייבה אותו התורה לשאתה, לא יוכל שלחה כל ימיו.

משנתנו היא כשיטת רבי מאיר דסבירא ליה דהתורה חייבה קנס דוקא בנערה, דהיינו בששה החדשים שבין נערות לבגרות, מיום שהיא בת שנים עשרה שנים ויום אחד עד שנים עשרה וששה חדשים. אבל דעת חכמים שגם לקטנה יש קנס.

ואמרה התורה ולו תהיה לאשה, מכאן למדו חכמים שאין חיוב קנס רק באשה שראויה לו לנישואין, אבל למדו מריבוי הכתוב שחייב בקנס גם על נערות שלא תופסים לו בהן קידושין, כגון אחותו וכו'.

מה שמונה המשנה נערות שיש להן קנס אלו הן נערות האסורות עליו מעיקר הדין, ובאה לומר לנו דאף באסורות

שאנו רואים בזמנינו שמדינות קרות לוקות במכת חום שאינם יכולות להגן בפניה, ומאידך גיסא על מדינות חמות בא קור גדול שאינן מוכנות לו. אלא כאן מדובר בדברים ההווים ורגילים, ולמדנו חז"ל שבזה יש לאדם בחירה, כיון שהוא יכול להתכונן ולהתגונן בפניהם, וממילא נקרא זה בלשונו שאינו בידי שמים, כי יכול האדם לשבת בביתו ולהנצל מן החום, וללבוש בגדים חמים ולהנצל מן הקור, ואם לא ישמע ויצא לחוץ הרי זה נקרא שהוא עצמו הביא עליו את הנזק, והרי זה בבחירתו של האדם. וכתב הריטב"א [ד"ה הכל] דאע"ג דאמרינן במדרש והסיר ה' ממך כל חולי זה הצינה, משמע שהוא בידי שמים, ההוא שיסייעוהו מן השמים שיוכל לשמור מן הצינה והקרח הנורא, שיתנו לו בגד ללבוש ואמצעים לחמם את ביתו וכל כיוצא בזה.

מיום שחרב בית המקדש אע"פ שבטלו ארבע מיתות ב"ד דין ארבע מיתות לא בטלו.

ותמיהו הראשונים, דהרי ארבע מיתות בית דין בטלו ארבעים שנה קודם החורבן שאז גלתה סנהדרין וישבה לה בחנויות כדי לא לדון דיני נפשות כדאיתא במסכת שבת, כתב הריטב"א [ד"ה מיום], דנקט הכא משחרב ב"ה משום דמקמי הכי יכולין היו לחזור ללשכת הגזית לדון, אבל משחרב בית המקדש בטלו לגמרי, ויש מפרשים דנקט משחרב ב"ה משום דקודם לכן היה בגדי כהונה גדולה מכפרין על מזיד ולא אתרו ביה כדאיתא בכמה מקומות.

דף ל' ע"ב

דין ארבע מיתות לא בטלו מי שנתחייב וכו'.

ויש לתמוה, דכמה חייבי מיתות בית דין רואים אנו שמכלים ימיהם בטוב ובנעימים ומתים על מיטתם בלא שום מאורע רע, וכתב הריטב"א [ד"ה דין] דמדברים כאן באותם שנוטלין דינם בעולם הזה, כי ודאי יש רוצחים ובעלי עבירות שמתים בשלוחה ובהשקט שנדונים בעוה"ב וזה ברור. דהיינו באמת זו זכות למי שנפרעים ממנו בעולם הזה ובא נקי לעולם הבא, ולא כל אחד זוכה לזכות זו.

וראה בשפתי כהן [דברים ל"ב ל"ה] על שירת האזינו, שכתב על הפסוק לי נקם ושילם, עלי הנקמה כי כל הנוגע באחד מישראל כאילו כביכול נוגע בבבת עינו, אם כן לי היא הנקמה, ושילם לישראל על שסבלו עול הגלות, והעכו"ם במה יחייבם, אמר ועל עבדיו יתנחם, כמו שאמרו חז"ל [ילקוט רמז תתס"ט] על פסוק [תהלים ק"י, ו'] ידין בגוים מלא גויות, אמרו חז"ל כל נפש ונפש שהרגו מישראל כביכול נוטל הקב"ה מדם כל נפש ונפש וטובל בהם פורפירון שלו עד שנצבע בדם וכשהגיע יום הדין יושב עליהם בבימה לדון אותם שנאמר ידין בגוים מלא גויות, כדיין שהוא יושב בבימה עליהם לפי שנתמלא הפורפירון שלו מגויותיהן של ישראל, זהו מדוע אדום לבושך [ישעיה ס"ג, ב'], לא אמר לבושך אלא ללבושך,

שהאדמימות הוא על לבושך אבל לבושיה כתלג חיור וגו'. וקרא אותם עבדיו כמו שאמרו חז"ל [שוחר טוב תהלים ע"ט] נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך, אמר כיון שנעשה בהם דין נעשו חסידים, לפי שהן נהרגו בדין על איזה עוון שעשו, ואחר שנתנקו מהעוון על ידי ההריגה נעשו חסידים, זהו שאמר ועל עבדיו יתנחם, קראם עבדיו וכו'.

הכא במאי עסקינן כגון שתחב לו חברו לתוך פיו סוף סוף כיון דלעסיה קנייה מתחייב בנפשו לא הוי עד דבלעה כגון שתחב לו לתוך בית הבליעה היכי דמי אי דמצי לאהדורה ניהדר אי לא מצי לאהדורה אמאי חייב לא צריכא דמצי לאהדורי ע"י הדחק.

והקשו הראשונים [ריטב"א ד"ה לא צריכא] דאפילו על הנאת גרונו ובני מעיו ליכא לחייבו כלל, דכיון דמאס ולא חזי לבעלים ה"ל זה נהנה וזה לא חסר שפטור. וכתב הריטב"א דתירצו התוספות דמ"מ חזי לכלבים, ומגו דמחייב להאי פורתא מחייב לכולהו הנאה, דהרי למה רצית לפטור, מדין זה נהנה וזה לא חסר, הרי אמרנו [ב"ק כ"א ע"א] בדר בחצר של חברו שלא מדעתו, כיון שעשה לו הפסד מועט, שהשחיר הכתלים בעשן הכירה, מגלגלים עליו כל דמי השכירות אף שנקרא זה נהנה וזה לא חסר, דהואיל וחסר מעט כבר קרינן ביה חסר וצריך לשלם הכל. ויש מפרשים דקא איירי באוכלין דלא מאיס, ומדוע לא הוי גזלן, משום דלא מצי לאהדורי אלא בצער וע"י הדחק, וחייבו על הנאת גרונו בלבד דהוה ליה זה נהנה וזה אינו חסר, הלכך לרבא חייב:

דף ל"א ע"א

רב אשי אמר בזר שאכל תרומה שלו וקרע שיראין של חברו.

וכתב רש"י ז"ל [ד"ה וקרע] ואע"ג דמיתה לאו משם ממונא דניזק אתיא ליה מפטר, דס"ל לרב אשי מיתה לזה ותשלומין לזה פטור. כלומר דתירוצן זה דרב אשי תלוי במחלוקת [סנהדרין י' ע"א] במיתה לזה ותשלומין לזה אם פטור או לא, ולמאן דאמר חייב לא אתי שפיר תירוצא דרב אשי.

והרשב"א [ד"ה רב אשי] כתב יסוד, דודאי הא דהכא לא שייכי כלל בפלוגתא דמיתה לזה ותשלומין לזה, דכל שחויב נפשו לא בא לו מחמת הניזק אלא מחמת איסורו שעשה לשמים, כמיתה ותשלומין לאחד דמי, לפי שאותו בעל הממון מחוייב בהריגתו ואין לך מי שמחוייב בו יותר מחבירו, והילכך כמיתה ותשלומין לאחד דמי, והכא נמי כרת או מיתה מחמת איסור שעשה לשמים בא לו, וכמיתה ותשלומין לאחד דמי. והיכן אמרינן דאיכא פלוגתא, כגון שהרג את חברו או שזומם להרוג את חברו, בכי הא הוא דאמרינן מיתה לזה ותשלומין לזה חייב. והא דאמרינן בשילהי פרק בן סורר [סנהדרין ע"ד ע"א] רודף אחר חברו להורגו ושבר את הכלים בין של נרדף בין של כל ארם פטור, לא הוי מיתה לזה ותשלומין לזה, שהרי ניתן להצילו בנפשו ומתחייב בנפשו הוא לכל אדם, וכמאן

דנתחייב ממון ונפשות לבעל הכלים. וכן כתב הריטב"א [ד"ה רב אשי]. ועיין בתוספות [ד"ה רב אשי] באופנים אחרים.

דף ל"א ע"ב

אלא הא מני בן עזאי היא דאמר מהלך כעומד דמי.

והקשו הראשונים דאם כן לבן עזאי לא משכחת מעביר ארבע אמות ברשות הרבים שיהיה חייב, דהא הו"ל מוליך פחות פחות מד' אמות, ולכאורה הוא דבר מוסכם ופשוט שהמעביר ארבע אמות ברה"ר חייב. ותירץ הרשב"א [ד"ה אלא] דלבן עזאי הלכתא גמירי לה דברה"ר חייב. ועוד כתב לתרץ בשם הראב"ד דלא אמר בן עזאי אלא במהלך ברשות היחיד או במקום פטור. ובאמת כבר הביא התוספות שבת [ה' ע"ב ד"ה בשלמא] שהירושלמי הקשה קושיא זו, דלדעת בן עזאי אין אדם מתחייב על ד' אמות ברשות הרבים לעולם דיעשה כמי שהונחה על כל אמה ואמה ויפטר, ותירץ הירושלמי דמשכחת לה בקופץ, ומה שבתלמוד דידן לא הקשו כן על בן עזאי הוא לפי דסבירא להו כדאיתא בשבת [צ"ו ע"ב] דד' אמות ברשות הרבים הלכתא גמירי לה ולהכי לא מקשה עלה, וזו כנראה גם כונת הרשב"א.

לא צריכא דאפקיה לצידי רשות הרבים.

וכתב הרמב"ן [ד"ה ומדאוקימנא] דשמעין מסוגיין דאוקימנא דאפקיה לצדי ר"ה ובמשיכה קנה, דכל שהוא מונח ברשות מוכר או ברה"ה, משעה שימשכנו מאותו רשות לסימטא קנה וא"צ למשוך אותו בסימטא כלל, דאי אמרת לא קנה עד שימשוך בסימטא אין איסור שבת ואיסור גניבה באין כאחד,

שהרי משעה שהוציאו לצדי ר"ה נגמרה מלאכת שבת ואיסור גניבה לא בא לו עד שימשוך אותו במלואו בסימטא.

כגון שצירף ידו למטה מג' וכדרבא.

והקשו הראשונים, דמה ענין כאן להזכיר שידו היתה בפחות משלש סמוך לקרקע, דהרי במסכת שבת הגמרא מבארת כיצד בעל הבית המוציא מביתו ונותן לתוך יד העני חייב, דהרי קשה, דבעינן הנחה על מקום ארבעה על ארבעה, וידו של אדם כמובן שפחותה מזה בהרבה... והגמרא שם תירצה שני תירוצים, אחד דמשכחת לה באופן שידו בפחות משלשה סמוך לקרקע, ולכן נקרא מניח על גבי קרקע, או כדרבא, דידו של אדם חשובה לו כארבע על ארבע, וזה אפילו בלמעלה מג', וכאן נראה שהגמרא ערבבה את שני התירוצים כאילו אחד צריך לשני, וזה תימה.

ועוד הקשו הראשונים על רש"י [ד"ה כדרבא] דתלה ענין קנין בהנחת שבת, דמה ענין זה לזה, דלענין שבת בעינן מקום חשוב, אבל לענין קנין ידו תמיד קונה, כדמצינו בגט דכתיב ונתן בידה וכו'.

והרמב"ן [ד"ה והא דאמרין] והריטב"א [ד"ה רב אשי] הביאו נוסחאות אחרות בגמרא, ועיין ברמב"ן שדחה נוסחאות אלו. וכתב הרמב"ן, ולי נראה כגון ששלשל ידו למטה מג' לפתח הבית קאמר, כגון שהיה קרקע הבית גבוה ורה"ר נמוך הרבה ושלשל ידו למטה מן הפתח ג', כי היכי דתהוי עקירה כשנפלת מן הפתח לידו. וכדרבא דאמר רבא ידו של אדם חשובה לו כד' ואפילו למעלה מר"ה ג' הוי הנחה. וצ"ע, דמה הכריחו לרב אשי לאוקמיה בהכי, ועיין בדבריו מה שיישב.